

MOLDOVA

kisel ürünlerde yoğunlaşmıştır. Moldova 1318 km. demiryoluna ve 12.657 km. karayoluna sahip olup bunun 11.012 kilometresi asfalt kaplamadır. Devlete ve özel sektöre ait havayolu şirketleri Chisinou Havaalanı'ndan uluslararası uçuşlar yapmaktadır. Ülkeye en çok turist Rusya, Romanya, Ukrayna ve Türkiye'den gelmekte, Moldovalılar ise turistik seyahatlerinde Romanya, Almanya ve Ukrayna'yı tercih etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

B. Kotjarov – A. Abramović, *Moldavska SSR*, Moskva 1957, tür.yer.; *Fiziçeska Geografija SSSR*, Moskva 1960, s. 232-240; Besim Darkot, *Avrupa Coğrafyası*, İstanbul 1962, s. 56-70; "Bağlar Yöresi Moldavya", *Gelişim Büyük Coğrafya Ansiklopedisi*, İstanbul 1962, s. 959-962; "Moldavska Sovetska Socialističeska Republika (Moldaviya)", *Kratka Balgarska Enciklopedija*, Sofia 1966, III, 462-464; "Moldavya", *Berteslmann: Bugünkü Dünyamız Atlas Ansiklopedisi*, Gütersloh 1993, s. 62-63.

SÜHEYLA ÜÇÜŞİK

II. TARİH

Ülkenin Türk kaynaklarındaki ismi Boğdan'dır (Karaboğdan). Bu ad devlete bağımsızlığını kazandıran I. Boğdan'a (1359-yaklaşık 1365) dayanır. Taş devrinde burada Avrupa'nın en parlak kültürlerinden biri olan Cucuteni gibi Neolitik ve Eneolitik kültürler vardı. Eskiçağ'da bu topraklar, merkezi Transilvanya'da (Erdel) olan ve 106 yılında Romalılar tarafından ele geçirilen Daçya Krallığı'na aitti. Bölge kısmen Roma İmparatorluğu sınırları içine girince güneyde Barboşi ve kuzeyde Batca Doamnei gibi yerler imparatorluğun askerî kontrolü altında kaldı. Zamanla bütün bu kesim Roma kültürünün etkisine girdi. Roma yönetimi ve askerlerinin 271-275 yıllarında Tuna'nın güneyine çekilmesinin ardından Moldova toprakları 1000 yıl içerisinde Latinler, Gotlar, Hunlar, Avarlar ve Peçenekler gibi birçok göçmen kavme ev sahipliği yaptı. 602 yılından sonra gelen Slavlar, Romenler'in dili ve sosyoekonomik hayatı üzerinde etkili oldu. Diğer kavimler gibi onlar da yavaş yavaş yerli nüfus içinde eridi.

Türk kavimlerinden Hunlar ve Avarlar yerleşik gruplar üzerinde çok az etkili oldu. XI. yüzyılda gelen Peçenekler, Uzlar (Oğuzlar) ve Kumanlar'dan oluşan yeni Türk dalgası ise oldukça derin ve kalıcı izler bıraktı. Romen tarihçisi Nicolae Iorga bu devirde bin Romen-Türk sentezi ve iş birliğinin olduğunu ifade eder. Böylece Macar Krallığı'nın Karpatlar'ın doğusuna

da bulunan topraklara karşı olan istilâci politikası durdurulmuştur. Peçenek Uz Kumanlar'dan Romen dilinde oda, çoban, çardak gibi kelimeler, "ui" ve "uz" ekleriyle sona eren Vaslui, Covurlui, Bahlui, Oituz vb. toponimler, bu kavimlerin ismini taşıyan Peceneaga, Comana, Uzul gibi yer adları ve Coman vb. şahıs isimleri kalmıştır.

Osmanlılar'dan önce son Türk dalgası 1241-1242 yıllarındaki Moğol istilâsı sırasında bu topraklara ulaştı. Bunun ardından Altın Orda Hanlığı XIV. yüzyıl ortalarına kadar hem Boğdan topraklarına hem Deştikıpçak'a sahip oldu. Büyük İpek ve Baharat yollarının kontrolü için İlhanlılar'la rekabet eden Altın Orda hanları ülkeye nizam ve asayiş getirdiler. Cenevizliler'le iş birliği yaparak Orta Asya-Karadeniz-Boğazlar yolunu yeniden canlandırdılar. Böylece Karadeniz havzası Boğdan ve Eflak toprakları dahil olmak üzere milletlerarası ticaret yollarına bağlandı ve ülkede refah sağlandı. Boğdan'da bu siyasî oluşumun şekillenmesi Baltık denizinden İstanbul'a uzanan (Varegler'den Rumlar'a) büyük ticaret yolunun açılması sayesinde olmuştur. Hem Eflak hem Boğdan'ın devlet yapısı Kuman ve Tatar devlet teşkilâtına dayanır. XIV. yüzyılda bunlar topraklarından çekilince onlardan kalan idarî yapılar yerli aristokratlarca sürdürülmüştür.

Tatar yönetimi, Macar Katolik Krallığı'nın siyasî-dini yayılımcı politikasına karşı koruyucu bir kalkandı. Son Macar orduları, 1364-1365 yılı kışında I. Boğdan idaresindeki Ortodoks Boğdanlılar tarafından yenilgiye uğratıldı. Böylece Macar Kralı I. Louis (d'Anjou) yeni devletin bağımsızlığını kabul etmeye mecbur kaldı. Macaristan'ın baskılarına karşı I. Petru Muşat'tan (1387) itibaren Moldova voyvodaları Polonya ile ittifak yaptılar. Bu denge politikası sayesinde Boğdan'ın bağımsızlığı sağlanabildi.

1455 yılından itibaren Boğdan Prensiği ilk defa olarak Osmanlı Devleti'ne yılda 2000 altın tutarında haraç ödemisti. Boğdan Voyvodalığı'nın en parlak devri Stefan cel Mare zamanına (1457-1504) rastlar. Bu voyvodanın idaresi altında Boğdanlılar, Macar Kralı Matya Korvinus'un 1467'de, Osmanlı Padişahı II. Mehmed'in 1475 ve 1476'da, Polonya Kralı Jan Olbracht'ın 1497'deki saldırılarını püskürttüler. Ancak Moldova'nın kaderini değiştiren olay II. Bayezid'in 889'daki (1484) Boğdan seferi oldu. Bu sefer neticesinde Boğdan'ın

büyük ticaret merkezleri ve kuvvetli stratejik istihkamları olan Chilia (Kili) ve Cetatea Alba (Akkirman) fethedildi. Bundan sonra artık Boğdan'ın dış siyaseti kesin ve uzun vadeli olarak Osmanlı yanlısı oldu. Söz konusu fetihlerden önce Stefan cel Mare'ye 1479-1481 yılları arasında Fâthih Sultan Mehmed tarafından ahidnâme verilmiş ve onun ülkesine dokunulmaması, buna karşılık Boğdan'ın haraçgüzâr statüsü belirlenmişti. Kili ve Akkirman'ın alınışının ardından bu hukukî statü iyice yerleşmiş oldu.

XVI. yüzyılda Osmanlılar, Habsburglar'la mücadele edebilmek ve İstanbul'a iâşe akışını sürdürmek için Aşağı Tuna'yı kontrol altına almaya çalıştılar. Kanûni Sultan Süleyman 1538'de Boğdan seferine çıktı ve hem Eflak Prensiği'nin en önemli limanı, ticaret merkezi olan Braila'yı (İbrâîl), hem de güçlü Bender (Tigina) Kalesi dahil olmak üzere Bucak denilen Güneydoğu Boğdan'ı Osmanlı topraklarına kattı. Böylece Tatar süvarisine Bahçesaray ile Budin arasında sağlam bir koridor oluşturulduğu gibi Tuna yalılarını Budin'den itibaren Karadeniz'e kadar kontrol altına alındı.

1531'den itibaren Kanûni Sultan Süleyman, Boğdan-Eflak voyvodalarının doğrudan dış ilişkilere girmesini yasaklamıştı. XVI. yüzyılın ortalarına doğru Boğdan ve Eflak voyvodalıkları bağımsızlıklarını kaybetti. Yalnızca hukuken iç muhtariyetlerini sürdürdüler. 1538'de ilk defa Stefan Lâcusttâ (Çekirge İstefan) adlı voyvoda doğrudan İstanbul'dan getirildi. Bu uygulamaya bundan sonra artık sık sık rastlandı. Büyük boyarlar tarafından desteklenen kimse voyvoda seçilir, ardından padişah tarafından tasdik edilirdi.

Boğdan / Moldova Prensiği'nin Osmanlılar'a ödediği haraç 1456 yılında 2000 altın iken 1527'de 10.000 altına çıkarıldı. 1 Mayıs 1541 – 1 Mayıs 1542 malî yılında 15.000, 1564-1565'te 30.000, 1568-1569 yılında 40.000 altın olan bu vergi 1592-1593 malî yılında yaklaşık 60.000 altına yükseldi. 1600'de Eflak, Erdel ve Boğdan prensliklerini bir süre birleştiren Eflak Voyvodası Mihai Viteazul'un (Cesur Mihal) isyanından sonra Boğdan haracı anılan rakamlara bir daha ulaşamadı. Boğdan haracı Osmanlı devlet bütçesinin binde dört veya beşini oluştururdu. Bunun dışında Boğdan Prensiği, Osmanlı padişahına resmî hediye olarak XVI. asırda her yıl yetmiş şahin (doğan), yirmi at, samur, tilki, sincap, vaşak kürkü, balık dişleri, ku-

maş ve elbiselerle nakit para gönderirdi. Ayrıca yüksek rütbeli paşalara da hediyeler (pîşkeş) verilirdi.

Osmanlı Devleti için Boğdan'ın önemi her şeyden önce iâşe bakımındandı. Boğdan'dan Lehistan'a ve diğer ülkelere koyun ve sığır ihracatı ilk defa Alexandru Lapuşeanu'nun (1552-1561, 1564-1568) ve oğlu Boğdan'ın (1568-1572) voyvodalıkları zamanında yasaklandı (BA, MD, nr. 7, s. 469). 992 (1584) tarihli bir belge, Boğdan'dan her yıl 300.000 adet koyun satın alınıp İstanbul'a yollandığını gösterir (BA, MD, nr. 53, s. 106). Aynı zamanda İstanbul'a ve Osmanlı ordularına arpa, tuz, buğday, darı, yulaf, bal, iç yağı, kendir, peynir vb. sevk edilirdi. Bunların bedelleri haraç miktarından düşülürdü. Bazı tahminlere göre XVI. yüzyılda (1594 yılından önce) Moldova'nın Osmanlı Devleti'ne yaptığı ihracat 200.000, ithalât ise 40.000 altın civarındaydı. Fakat bu aktif ticaret bilançosu voyvodalık tayini, muhafazası veya tekrar alınması için yapılan siyasi girişim harcamalarına giderdi. Buna rağmen prensler ve boyarlar ticaret yoluyla kendileri için büyük kazançlar elde edebiliyorlardı. XVII ve bilhassa XVIII. yüzyıllarda Boğdan'ın İstanbul'un yiyecek ambarı olma özelliği daha da kuvvetlendi.

1711-1822 yılları arasında Boğdan eski özerk statüsünü genel çizgileriyle korumakla beraber bu süre içinde voyvodaların tamamı İstanbul'dan Dîvân-ı Hümâyun eski baştercümanları olan Fenerli Rumlar'dan gönderilmiştir. 1821 ihtilâlden sonra voyvodalık kademe kademe eski özerk statüsüne dönmüştür.

1775'te Moldova'nın eski başşehri Suceava dahil kuzey kısmı ile Bukovina, 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşında tarafsız kalan Avusturya'ya mükâfat olarak verildi. 1812'deki Bükreş Antlaşması'yla Prut ile Nistru (Dinyestr) arasında bulunan ve Moldova topraklarının yarısını kapsayan Besarabya Rusya tarafından alındı. Yeni Rus vilâyetine Balkanlar'dan göç eden Bulgarlar ve 1263-1264 yıllarında Dobruca'ya yerleştirilip ardından hıristiyanlaşmış olan Gagauzlar büyük muafiyet ve imtiyazlarla getirildiler. 1856-1878 yılları arasında Besarabya'nın güneyinde bulunan üç idarî birim (Cahul [Kahul], Bolgrad ve İsmail) Paris Antlaşması ile Moldova'ya iade edildi. 1859-1862 arasında Boğdan ve Eflak prenslikleri birleşip modern (küçük) Romanya'yı oluşturdu. Bu yeni devlet 1877-1878 yıllarında tam bağımsızlığını kazandı.

1917 Bolşevik İhtilâli'nin ardından 2-15 Aralık 1917'de ülkenin meclisi olan Sfatul Tarii, Rusya Federasyonu çerçevesinde Özerk Boğdan Demokratik Cumhuriyeti'ni ilân etti. Bu cumhuriyet 24 Ocak – 6 Şubat 1918'de bağımsızlığını, 27 Mart – 9 Nisan 1918'de de Romanya Krallığı ile birleştiğini duyurdu. I. Dünya Savaşı sonunda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu dağılıncı 14-27 Ekim 1918'de Bukovina'nın Millî Meclisi de Romanya ile birleşmeyi onayladı. Bu birleşme 10 Aralık 1919 Saint-Germain-en-Laye Muahedesi'yle Avusturya tarafından kabul edildi.

Sovyet Rusya, Besarabya'nın Romanya ile birleşmesini tanımadı. 23 Ağustos 1939'da Alman-Sovyet saldırmazlık pak-tının akdedilmesi ve Fransa'nın yenilmesinden sonra Stalin, Hitler'in rızasıyla Besarabya'yı 26 Haziran 1940'ta Romen hükümetine verdiği ultimatomla idaresi altına aldı. Hiçbir zaman Rusya'ya ait olmayan Kuzey Bukovina'yı ve Herta kazasını da zaptetti. Sovyetler tarafından alınan idarî tedbirlerle Besarabya'nın toprak bütünlüğü parçalandı; kuzey kısmı (Kuzey Bukovina ve Herta kazası) ve güney toprakları (eski Bucak) Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne verildi. Geri kalan Besarabya toprakları ise 2 Ağustos 1940'ta Nistru nehrinin sol tarafında bulunan Moldova Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyeti'yle birleştirilip Moldova Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti teşkil edildi. 1950'den itibaren Moldova'ya Rusya tarafından çok miktarda Rus asıllı öğretmen, doktor ve mühendis kadroları getirildi ve hemen ardından Moldova'nın Latin alfabesi Kiril alfabesine dönüştürüldü.

31 Ağustos 1989'da Moldova Sosyalist Cumhuriyeti Parlamentosu, Romence'yi resmî dil ilân etti ve Latin harflerine geçilmesini kararlaştırdı. 1990 ilkbaharında yapılan seçimlerde Moldova Halk Cephesi çoğunluğu sağlayarak anayasada bir dizi değişiklik yaptı, 23 Haziran 1990'da bağımsızlığını ilân etti. Daha sonra Ruslar'la ve Gagauzlar'la çıkan anlaşmazlık nisbeten bir uzlaşmaya dönüştü. Sovyetler Birliği'nin dağılması neticesinde de 27 Ağustos 1991'de Moldova Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti tam hükümlenlik ve bağımsızlığını ilân ederek Moldova Cumhuriyeti adını aldı. 8 Aralık 1991'de yapılan seçimlerde Mircea Snegur halkın % 85'lik oyu ile yeniden cumhurbaşkanı seçildi, cumhuriyet 21 Aralık'ta Almatı'da yapılan toplantıda eş ve kurucu üye olarak Bağımsız Devletler Topluluğu'na katıldı. Moldova'nın bağımsızlığının ardından ül-

kede en büyük sorun Dinyestr nehrinin doğusunda ve çoğu Tiraspol etrafında yaşayan Rus asıllıların bu bağımsızlığa karşı çıkması ve 1992'de ülkede bir iç çatışmanın meydana gelmesidir. Bugün nüfusu 760.000'i aşkın olan bu bölgede başşehri Tiraspol olmak üzere Trans-Dinyestr Cumhuriyeti adı altında bir özerk devlet ilân edildi. Ancak bu devlet hiçbir dünya ülkesi tarafından resmen tanınmadı. 2 Mart 1992'de Birleşmiş Milletler'e üye olan Moldova Cumhuriyeti, Rusya ile Trans-Dinyestr bölgesine özel statü verilmesini öngören, Moldova'nın Romanya ile birleşmesi durumunda ise kendi kaderini tayin etme hakkı veren bir anlaşma imzaladı (Temmuz 1992). Ayrıca 5 Mart 1995'te yapılan bir referandumla Özerk Gagauz Cumhuriyeti'nin sınırları belirlendi. 25 Şubat 2001'de yapılan seçimleri Komünist Partisi kazandı; parti başkanı Vladimir Voronin cumhurbaşkanı, Vasile Tarlev de başbakan oldu. Ülkedeki başlıca tarihî eserler arasında Soroka Kalesi ve Bender Kalesi'nden (Osmanlı yapısı) başka harabe halindeki Orheyul Vekî (XV. yüzyıl), Şehrü'l-cedîd (Altın Orda dönemi, XIII. yüzyıl) ve Palanka Türk Kalesi (XVII. yüzyıl) sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 5, s. 463; nr. 7, s. 469; nr. 26, s. 109; nr. 53, s. 106; *Documente privitoare la istoria Românilor* (ed. E. de Hurmuzaki), Bucureşti 1876, I, 45; *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Tarii Româneşti* (ed. A. Veress), Bucureşti 1929-33, I-II; *Documente privind istoria României: A. Moldova*, Bucureşti 1954-57, I-XI; *Documenta Romaniae Historica: A. Moldova*, Bucureşti 1969, I, III, XIX, XXI, XXII vd.; *Documente turceşti privind istoria României* (ed. Mustafa A. Mehmet), Bucureşti 1976-86, I-III; *Relatiile Romano-Otomane (1711-1821): Documente turceşti* (ed. V. Veli-man), Bucureşti 1984, tür.yer.; Gr. Ureche, *Letopisetul Tarii Moldovei* (nşr. P. P. Panaitescu), Bucureşti 1958; M. Costin, *Letopisetul Tarii Moldovei* (M. Costin, *Opere* içinde, nşr. P. P. Panaitescu), Bucureşti 1958; D. Cantemir, *Descrierea Moldovei* (trc. Gh. Dutu), Bucureşti 1973; M. Guboglu – Mustafa A. Mehmet, *Cronici turceşti privind Tariile Române*, Bucureşti 1966-74, I-III, tür.yer.; M. Guboglu, "Fatih'in Stefan cel Mare Üzerine İki Boğdan Seferi: 1474-1476", *TTK Belleten*, XLVII/185 (1983), s. 139-194; N. Dima, *Bessarabia and Bukovina: The Soviet-Romanian Territorial Dispute*, New York 1982; V. Spinei, *Moldova în secolele XI-XIV*, Bucureşti 1982; Tahsin Gemil, *Relatiile Târilor Române cu Poarta Otomană în documente turceşti (1601-1712)*, Bucureşti 1984, tür.yer.; a.m.f., *Români şi otomanii în sec. XIII-XVI*, Bucureşti 1991, tür.yer.; M. Berindei – G. Veinstein, *L'empire otoman et les pays roumains (1544-1545)*, Paris-Cambridge 1987; A. Pippidi, "Moldova in 1697, Dupa Relatarea Misionarului Bernardino

MOLDOVA

Silvestri", *Româniî în Istoria Universală III, Izvoare Straine Pentru Istoria Românilor*, Iași 1988, s. 61-69; *Istoria Moldovei din cele mai vechi timpuri până în epoca modernă*, Chisinau 1992; M. Maxim, *Târile Române și Inalta Poarta*, București 1993, tür.yer.; N. Beldiceanu, "La Moldavie ottomane à la fin du XVe siècle et au début du XVIe siècle", *REI*, XXXVII/2 (1969), s. 239-266; M. Tayyib Gökbiçgin, "La structure des relations turco-roumaines et des raisons de certains hüksüms, ferman, berat et ordres des sultans adressés aux princes de la Moldavie et de la Valachie aux XVIe et XVIIe siècles", *TTK Belleten*, XLII/168 (1978), s. 761-773; V. Panait, "Power Relationships in the Ottoman Empire. Sultans and the Tribute Paying Princes of Wallachia and Moldavia (16th-18th Centuries)", *RESEE*, XXXVII/1-2-XXXVIII/1-2 (1999-2000), s. 47-78; A. Decei, "Boğdan", *İA*, II, 697-705; O. Yüksel, "Moldavya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti", *TA*, XXIV, 301; H. İnalçık, "Boğdan", *EJ²* (Fr.), I, 1290-1291; "Moldavska Sovetska Socialističeska Republika (Moldavija)", *Kratka Bulgarska Enciklopedija*, Sofia 1966, III, 462-464; Abdülkadir Özcan, "Boğdan", *DİA*, VI, 269-271.

MIHAI MAXIM

MOLLA

(ﻣﻠﻻ)

Bazı İslâm toplumlarında
tanınmış din âlimlerine
veya belirli seviyede öğrenim görmüş
kimselere verilen unvan.

Monla, munla ve mulla biçiminde de görülen kelimenin Arapça'da "efendi, sahip, âmir" mânasındaki **mevlâdan** geldiği kabul edilmektedir. Arapça'da "efendimiz" anlamındaki **mevlânânın** değişikliğe uğramasından ortaya çıktığı düşünülen ve daha eski bir kullanım olduğu sanılan **monla** (**munla**) kelimesindeki "n" harfi zamanla "l"ye dönüşmüştür. Molla unvanını alan kişinin bilgilye dolu olduğu kabul edilerek mollanın "doldurmak" anlamındaki **mel'** köküne dayandığı da ileri sürülmüşse de (Gıyâseddin, s. 857) bu ihtimal zayıf görülmektedir.

Tarih boyunca çeşitli İslâm toplumlarında görülen molla kelimesi günümüzde en çok İran'da kullanılmaktadır. İran'da halk dilinde yazı yazmayı bilmeseydi yazıyı okuyabilen kimselere molla denilmiştir. "Molla olmak ne kadar kolay, adam olmak ne kadar zordur" atasözü büyük ihtimalle bunu belirtmek için söylenmiştir (Dihhudâ, *Emşâl ü Hikem*, s. 1731). İran'da esas olarak bu unvan iyi bir tahsil kademesinden geçmiş, liyakat sahibi kimseler için kullanılmıştır. Safevîler devrinde Molla Sadrâ diye bilinen Sadreddin-i Şîrâzî, baba-oğul Molla Meclisî'ler gibi çok sayıda âlim ilmi bir şeref ve liyakat

ifade eden molla unvanı ile anılmıştır. Bu durum Kaçarlar döneminde de sürmüştür, kelime ulemâ arasında Molla Ali Kenî ve Molla Âgâ Derbendî'ye unvan olmuştur. Ahund Molla Kâzım Horasânî'de görüldüğü gibi başına bazan "ahund" kelimesi getirilmiştir. Bu kullanım şekli, belirtilen kişinin sahasındaki üstünlüğünü ve ilmi muhtevasının yüksekliğini göstermekteydi. Molla kelimesi XX. yüzyılda giderek itibarını kaybetmiştir. Günümüz İran'ında tamamen aşağılayıcı bir anlam kazanmış olup genellikle ilmîne güvenilmeyen veya -dine muhalif kimselerin dilinde yüksek dereceli de olsa herhangi bir din âlimi için kullanılmaktadır. Bu anlam kötüleşmesi, sadece okuma yazma öğretilen okullarda öğrencilere ilk bilgileri veren kişilere molla unvanının verilmesinden de kaynaklanmış olabilir. Buralarda kızlara öğreticilik yapan hanımlara "molla bacı" denildiği gibi "mollaya gitmek" ifadesi bu tarzdaki mektep derslerine katılma mânasına gelmektedir. Bu arada İran'da Zerdüşti ve yahudi cemaatlerinin de kendi din âlimlerinin isimlerinin başına molla unvanını koyduklarını belirtmek gerekir (Dihhudâ, *Luğatnâme*, XXXIX, 1026).

Molla unvanı İran'da hiçbir zaman büyük şehirlerde görevli kadılar ve şeyhülislâmlık mevkiinde bulunanlar için kullanılmamıştır. Safevîler'in son dönemlerinde emsalden üstün olduğu düşünülen ve kendilerine sarayda ikamet imtiyazı verilen âlim kişilere hükümdar tarafından tevcih edilen "mollabaşı" unvanı oldukça dikkat çekicidir. Mollabaşının, şahın ve prenslerin hocası olması ve belirli günlerdeki merasimlerde hükümdarın yanında yer alması dışında herhangi bir görevi tesbit edilememiştir. Safevî devrinin ilk mollabaşısı, İsfahan'da kurulan Medrese-i Çâr bâğ'ın idaresine getirilen Mîr Muhammed Bâkır Hâtunâbâdî'dir. Bu zat, ilk mollabaşı olma konusunda isim benzerliği ve Safevî sarayına yakınlığı dolayısıyla çok defa Muhammed Bâkır Meclisî ile karıştırılmaktadır (*Tadhkirat al-Mulûk*, s. 110-111). Daha sonra Molla Muhammed Hüseyin Tebrîzî ve Molla Za'ferân 1135 (1722) yılında İsfahan'ı ele geçiren Afgan idarecileri tarafından mollabaşı yapılmıştır. Safevî Devleti'ni ve kurumlarını yeniden sağlamlaştırmak amacıyla II. Tahmasb, Mirza Abdülhasan'ı mollabaşılık makamına getirdiyse de bu zat Safevî davasına bağlılığından dolayı 1736 yılında Nâdir Şah tarafından idam edilmiştir. Şiîlik ve Sünnîlik arasında barışı sağlamak ve dinî teşkilâtı buna göre yeniden kurmak isteyen

Nâdir Şah, mollabaşılık kurumunu sürdürüp politikasının baş propagandacısı olarak Molla Ali Ekber'i bu makama getirmiş, fakat Nâdir Şah'ın 1160 (1747) yılında ölümüyle bu teşebbüs sonuçsuz kalmış, mollabaşı da bir öncekinin âkibetine uğramıştır. Mollabaşı unvanı ve müessesesi bazı değişikliklerle Kaçarlar döneminde de devam etmiştir. Hânedanın kurucusu Âgâ Muhammed Han, devrin yüksek dereceli âlimleriyle ilişkilerini düzenlemek için Molla Muhammed Hüseyin Mâzenderânî'yi mollabaşı tayin etmiş, ardından Molla Muhammed Asgar, Feth Ali Şah tarafından mollabaşılığa getirilmiştir. Kaçar hükümdarları ve eyalet idarecisi prensler de nazârî olarak dinî konularda hocalık, uygulamada ise dalkavukluk görevini yapacak mollabaşılar görevlendirmiştir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan önceki dönemde molla ismine bir ilmi unvan olarak yer verildiği ve Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin süfliliğinden ziyade ilmi özelliklerine atıfta bulunularak Molla-i Rûm şeklinde anıldığı bilinmektedir. Osmanlılar'da molla kelimesinin kullanılışı İran'dakinden daha farklı ve daha az karmaşık olmuştur. Bu unvan, genellikle müderrislikten sonraki mevleviyet pâyesine denilen dereceye ulaşan büyük âlimlerle Süleymaniye müderrislerinden mansıp olarak 300 akçelik kadılık mesleğine geçen, 300 akçeden yukarı mevleviyete tayin edilen birinci sınıf kadıllara verilirdi. İstanbul kadısına daha çok "İstanbul efendisi" denilmekle birlikte diğer vilâyetlerin kadıları için meselâ "Edirne mollası" veya "Mısır mollası" ifadeleri kullanılırdı. Osmanlı tarihinde Molla Fenârî, Molla Hüsrev, Molla Gürânî ve İzzet Molla gibi unvanı tayinle birleşip devam edenler oldukça azdır. XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ilmiye sınıfında "zâdegân" diye anılan ulemâ nesli ortaya çıkınca "beşik ulemâsı" denilen grup türemiş ve bunlara "molla bey" unvanı verilerek diğerlerinden farklı sosyal bir sınıfa mensup oldukları belirtilmek istenmiştir. Babası molla unvanlı olan çocukların bu sınıfa girebilmesi için şeyhülislâmın muvafakati şart koşulmuşken molla unvanını taşımayan ilmiye mensubu vezirlerin ve memurların çocuklarına molla bey unvanının tevcihi padişahın iradesine bağlanmıştır. Osmanlılar'ın son dönemlerinden itibaren molla kelimesi sosyal anlamda değer kaybına uğramıştır. Bu sebeple medrese öğrencileri isimleriyle değil molla diye çağırılmaya başlamış, ayrıca kadınlar arasın-